

elv alkalmazása következtében novellák és publicisztikai írások váltakozva bukkannak fel a kötetben. Móricz riportjait, napilap-cikkeit is megbecsüljük, de novelláinak sokkal nagyobb az átütő ereje. Ha vegyítjük a két műfaj írásait, ez a különbség, a publicisztikai írások kárára nagyon erősen kiütözik. El kellett volna keríteni kötetben belül a szépirodalom és a publicisztika körébe vágó írásokat. A *kis vereshajú* c. nyolcvan lap terjedelmű kisregényt is inkább ki kellett volna hagyni ebből a gyűjteményből, ahogy *Az Isten háta mögött* és a *Jószerecsét* hasonló terjedelmi és műfaji okok miatt szintén kimaradt.

Szalatnai Rezső *Móricz Zsigmond Szlovákiában* c. tartalmas bevezetője magába foglalja mindazt, ami a tanulmány megírásakor Móricz szlovákiai kapcsolatairól már tisztázott volt. Az igényesen megfogalmazott tanulmányban, amely szépirói alkotásként is megállja a helyét, egyetlen mondat van, amely vitára készít. Móricz Zsigmond első feleségéről azt írja Szalatnai, hogy „nemcsak megértette az író, hanem ösztökélte az írói hivatás legrangosabb teljesítményére: a társadalmi forrongást és javítást vállaló írásművekre”. Móricz és kortársai vallomásaiból azonban aligha vonhatunk le ilyen következtetéseket. Holcs Janka bíráló szavú, okos és morális erejű kritikusa volt Móricz életének és írói munkáinak is, de a társadalom ábrázolásának radikálisabb vagy éppen forradalmi irányai felé nem a feleség, hanem a *Nyugat* írói, mindenekelőtt Ady Endre, és elsősorban saját tapasztalatai, az élő történelem tanulságai sodorták Móriczot.

Vargha Kálmán

Hegedűs Géza: A költői mesterség. Bevezetés a magyar verstanba. Bp. 1959. Móra Ferenc Ifjúsági K. 231 l.

Hegedűs Géza a korábbi magyar verstani kutatások, megállapítások, viták tanulságaira építve a rendszeresség, a nagyközönséghez szólás igényével ír a verstan kérdéseiről, egy „művészet mesterségbeli részéről”. Könyve meg is felel céljának, mind tartalmi, mind pedig formai szempontból.

A bevezetés a könyv céljáról szól a „könyved csevegés hangján”, s megpróbálja elkülöníteni a verset a prózától rámutatva a köznyelv, az irodalmi próza és a vers nyelvi anyagának különbözőségére, valamint ezek kapcsolatára. Az első fejezetben a verstan alapfogalmait tisztázza, élvezetes, szinte társalgási stílusban. A vers specifikumát a „visszatérésben” jelöli meg. Hozzá lehetne tenni, hogy ez nem más, mint a ritmus, de ez nemcsak hangtani elemek bizonyos szabály szerinti, de bizonyos gondolati egységek visszatérését is jelenti (gondolatritmus). En-

nek vizsgálata azonban nem esett bele a könyv vizsgálati körébe. Így a ritmus (visszatérés) alapját a szótagok természetes tulajdonságában (hosszúság—rövidség), helyzeti energiájukban (hangsúlyosság—hangsúlytalanság) és hangzásuk időegymásutáni rendszerében látja. Ez a leszűkítés onnan adódott, hogy kutatási területül főleg a műköltészetet választja, erre utal a cím is: *Költői mesterség*. A továbbiakban röviden megemlíkezik azokról, akik a verstan kérdéseivel foglalkoztak, vizsgálja a verstannak, mint történeti tudománynak a jellegét, az irodalom egyéb részterületeihez való viszonyát. Szemléletesen, a példák bemutatásán és elemzésén keresztül vizsgálja a szótag szerepét, jellegét, a szójárték és a rím problémáját, ennek fajtait, jelzi az ezekből felépülő verssorokat, versszakokat, rímrendszereket, ezek mibenlétét. E fejezetben a költészetnek, mint a valóságát stilizált formában bemutató művészeti ágak nyelvéről, a költői nyelvtanról szól még, majd a fejezet végén a magyaros verselés típusait elemzi, egyúttal vázolja e típusok történeti megjelenését, kialakulását is.

A második, harmadik, negyedik fejezetben ezek részletes kifejtését, egymásrahatását találjuk, de nem marad el az átmeneti jelenségek tárgyalása sem. A könyv egyik értéke, hogy a mai magyar nyelv verstanának bemutatásakor szinte egy esetben sem marad el a jelenségek történeti vizsgálata, a fejlődés felvázolásában szerencsésen ötvöződik egybe a leíró és a történeti módszer mind a felépítésben, mind az egyes részjelenségek elemzésében. Szinte a fejlődési út lezárásaként kerül sor az ötödik fejezetben a szabadvers problematikájának bemutatására, s a hatodikban a XX. századi verselés új vonásainak, eredményeinek, az egyes költőknél, nemzedékeknél jelentkező specifikumok feltárására.

A hetedik fejezet a verstani mozzanatok hatását vizsgálja. A szerző maga is utal arra, hogy „ingoványos területre” lépünk e kérdések boncolgatásakor, s ezért itt csak a problémák felvetését tűzte ki célul. Rámutat ennek során az akusztikai jelenségek újranelismeréséből származó versélményre, a rímvárás, rímkésleltetés okozta feszültségre, vagy az egyes jelenségek hagyomány-kialakította hangulatiságára és ebből következő funkciójára stb.

A könyv végén a verstani fogalmak és szakkifejezések precíz és gondos definícióját adja a szerző.

Meszerics István

Benedek Marcell: Kis könyv a versről. Bp. 1960. Gondolat K. 160 l. (Gondolattár, 1.)

Benedek Marcell könyvecskéje ismeretterjesztő munka, a *Gondolattár* első kötete. Célja, hogy megbízható és korszerű ismerete-

ket nyújtson az alkotás természetéről, magáról a versről, funkciójáról, vers és olvasó kapcsolatáról. Mindezt — egy teljes poétika anyagát — tömören, közérthető és vonzó formában kell elmondania és öt év terjedelemben. Nem könnyű feladat, s ez a könyv nem is tud vele teljes sikerrel megbirkózni. Hibái nyomattal igazolják, hogy a tudományos alapvetést az ismeretterjesztő művek sem nélkülözhetik. Benedek Marcell könyvének szerkezeti zavarai, az általa nyújtott ismeretek szervesen egymásutánjában ez a hiány ütözködik ki.

Nem tud mire építeni, mert lemond költő és vers lényegének beható jellemzéséről. Nem különíti el a lírikust s a lírát a drámától és az epikától. Nem vázolja — még nagyvonalakban sem — a verset tápláló érzések típusait. Pedig ott, ahol erről óhatatlanul szót kell ejtenie — az első fejezetben —, volna is alkalmja jellemezni a futó hangulattól az erős, tartós és mély indulatokig terjedő élménytípusokat, a morális erőkket, műveltséggel, politikával, filozófiával való átítatódás, ill. élménydúsítás lehetőségeit. Van ugyan a könyvnek egy fejezete (A költő világa), melyben a költői szeméremről, a hangulatról, mint a vers egyik forrásáról, a világszemléletről és a társadalmi haladást szolgáló költészetéről van szó, de ez a fejezet — problémáiban és gondolataiban egyaránt — eléggé ötletszerű. Emellett a könyv utolsó fejezete ez, holott amiről szó van benne az mind az alkotásfolyamat verselőtti szakaszához tartozik. Valahol ott, a verselőtti fejezetekben volna helyén beszélni az érlelés problémájáról is. Innét bizonyára evidensebben lehetne továbbhaladni a tárgyiasítás formái ill. eszközei felé. Kevésbé ismétlődés adódna, és a társadalmi haladást legmerészebben, legközvetlenebbül munkáló költészetet nem kellene a könyv utolsó fejezetében tárgyalni, mereven elszakítva így a költészet egészétől.

Növeli a zavart, hogy az egyes fejezeteken belül a poétika szempontjait szerencsétlenül keresztezik az irodalomtörténet szempontjai. Különösen a képekről szóló fejezetben van ez így. A fejlődés elvének érvényesítése csak helyesíthető volna, ha a könyv a képek anyagának, az érzékelés szférájának, a társítások természetének, a képfejlesztés technikájának változásait bemutatva tárná elénk a történelmi folyamatot. A változó formák mögött munkáló tartalomra így is lehetne utalni. Ehelyett inkább egy-egy nagy költő képeinek adekvátságát demonstrálja a szerző. Azt pl., hogy milyen találó képekben öltött testet Arany szemérme, Vajda gögje stb. Ady esetében is több szó esik eszmevilága tartalmairól, mint szimbólumai poétikai jellegzetességeiről. Az előadás oldottsága a könyv második felében bizony olyan mérvű, hogy

az irodalomtörténeti közhelyek folyamatából szilárd stilisztikai ismereteket kifogni nagyon nehéz.

E hibákat két jogos szempont rossz keveredése okozza. Sajnos, érthetlenebbek is adódnak. Nem értjük pl., miért kell a gondolatritmust a verstan végén — a rím, a refrén s az alliteráció után — tárgyalni. Ötletszerűek a világirodalmi utalások is és az is, hogy a nyelvről írott fejezetben csak a jelzőkről és az igékről van szó, s hogy a ritmusfajták bemutatásánál — Adyt kivéve — a könyv teljessen mellőzi a XX. sz.-i lírát, holott másutt Radnótiig és Illyés Gyuláig is elmegy példákért.

A részletekben azonban sok megbízható ismeretet nyújt ez a könyv. A szakembert ezért joggal érdekelheti, mi az, ami az utóbbi évek munkáiból immár a poétika igazságává érett. Sajnos, kevéssel kell beérnünk. Bizonyos pl. hogy a metafora, allegória és a szimbólum jellemzése alaposabb, pregnánsabb lett volna Horváth János újonnan megjelent tanulmányainak felhasználása révén. A nyelv és stílus tárgyalásánál néhány új monográfiánk szempont-gazdagságát hiányolhatjuk, a stílusirányokra történő utalásoknál a nemrég lezajlott viták tanulságait. Azt is reméltük, hogy ritmikánk e századi állapotának néhány fontos vonását is sikerül végre meggyőző törvényekbe iktatni. Erre sem került sor.

A szakembert tehát szomjan hagyja Benedek Marcell könyve, a nagyközönségnek pedig nem nyújt szervesen összefüggő, szilárd ismereteket. Kétségtelen azonban, hogy csaknem mindent érint s mindenről mond valami okosat, amiről e tárgy körben beszélni lehet. Ezért hibái ellenére is hasznos munka. Nem leereszkedve oktatja olvasóit, de kezüket fogva halad velük célja felé. Előítéleteket oszlat: régieket és újakat. Arra nevel, hogy a formában mindig az emberi megnyilatkozást keresse és értse az olvasó, hogy a művet e kettő szoros egységének akarja és tudja felfogni. Úgy adja meg a költő rangját, hogy nagysága ellenére társunknak érezhesük, s a mű titkairól is úgy beszél, hogy kedvet ébreszt behatolni ebbe a titokba. Kár, hogy erre a vállalkozásra nem készít fel alaposan.

Kiss Ferenc

Tudományos diákköri dolgozatok. 1958/59.
Szerkesztők: Tóth Dezső és Nacsády József.
Szegei Tudományegyetem. 100 l. (Kézirat gyanánt.)

A kötetben helyet kapó írások, melyek a magyar irodalom legkülönbözőbb területeivel foglalkoznak, a diákköri dolgozatok sajátos erényeit és fogyatékosságait mutatják. Jellemző rájuk az ötletek gazdag sziporkázása,